ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра теорії і історії мистецтв

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
з науково-педагогічної роботи
_____Марина ТОКАР
«___»_____2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇДИСЦИПЛІНИ

ОК 19 «ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА»

рівень вищої освіти перший бакалаврський

галузь знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

спеціальність В4 Образотворче мистецтво та реставрація

спеціалізація В4.03 Мистецтвознавство

освітня програма Мистецтвознавство

факультет Образотворче мистецтво

ХДАДМ 2026

2

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи музеєзнавства» для здобувачів вищої освіти 1 курсу першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності В4 «Образотворче мистецтво та реставрація»
ОПП Мистецтвознавство

Розробник: Мельничук Л.Ю., доцент кафедри теорії і історії мистецтв, кандидат мистецтвознавства _____ Людмила МЕЛЬНИЧУК
(підпис) (ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою ___ТІМ_____
та затверджена протокол від «_28__»__серпня 2026___ року № _1___

Завідувач кафедри _____ Вікторія БОГДАНОВА-НАЙДЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми _____ Людмила МЕЛЬНИЧУК
(підпис) (ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО
Декан факультету ОМ _____ Ольга ІВАЩЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою ХДАДМ
Протокол від «04» вересня 2026___ року № 26-05

АНОТАЦІЯ до навчальної дисципліни «Основи музеєзнавства»

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи музеєзнавства» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Мистецтвознавство» першого бакалаврського рівня вищої освіти.

На вивчення навчальної дисципліни «Основи музеєзнавства» відводиться:
- весняний семестр 1 року навчання: 90 годин (45 год. аудиторної роботи – 24 год. лекційних і 21 год. семінарських занять і 45 год. самостійної роботи) для студентів денної форми навчання; 11 год. аудиторної роботи і 79 год. самостійної роботи для студентів заочної форми навчання / 3 кредити ECTS.

SYNOPSIS for the course ‘Fundamentals of Museology’

The syllabus for the course ‘Fundamentals of Museology’ has been drawn up in accordance with the educational and professional programme ‘Art History’ at the first bachelor’s level of higher education.

The following time allocation is set aside for the study of the course ‘Fundamentals of Museology’:

- spring semester of the first year of study: 90 hours (45 hours of classroom-based work – comprising 24 hours of lectures and 21 hours of seminars – and 45 hours of independent study) for full-time students; 11 hours of classroom-based work and 79 hours of independent study for part-time students / 3 ECTS credits.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма здобуття освіти</td><td>заочна форма здобуття освіти</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів –3</td><td>Галузь знань В Культура і мистецтво</td><td colspan="2">Обов’язкова</td></tr>
<tr><td>Спеціальність В4 Образотворче мистецтво та реставрація</td><td colspan="2">Мова навчання: українська</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td rowspan="5">Освітня програма Мистецтвознавство</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів–2</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин - 90</td><td colspan="2">Семестри</td></tr>
<tr><td></td><td>2</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="10">Тижневих годин для денної/заочної форми навчання: Аудиторних 2-й семестр - 3</td><td rowspan="10">Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)</td><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>24</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>21</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>-</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>45</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання:</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: Залік</td></tr>
</table>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія музейної справи, правові та теоретичні мистецькі засади музейництва, актуальною практикою музейної справи в Україні та світі.

Міждисциплінарні зв’язки навчальної дисципліни: Історія зарубіжного мистецтва, Історія світової культури, Теорія мистецтв, Основи наукових досліджень.

Зміст навчальної дисципліни передбачає виконання:

Модуль 1. Основи музеєзнавства

Змістовий модуль 1. Теорія та історія музейної справи

Тема 1. Передмузейна доба. Історія колекціонування.
Тема 2. Музеї за часів Середньовіччя.
Тема 3. Музеї Нового часу.
Тема 4. Музеї новітньої доби. Музейництво Західної Європи. Музеї України.
Тема 5. Сучасний стан музейної справи в Україні та світі.
Тема 6. Міжнародне законодавство стосовно музеїв.
Тема 7. Міжнародні організації з охорони культури.

Змістовий модуль 2. Правові підстави та сучасна практика діяльності музеїв в Україні

Тема 8. Законодавство України про музейну справу. Закон України «Про музеї та музейну справу», про охорону культурної спадщини тощо. Державна програма охорони нематеріальної культурної спадщини.
Тема 9. Музей як культурно-просвітницький та науковий заклад.
Тема 10. Види музеїв в Україні. Особливості їхньої роботи в залежності від профілю та форми власності.
Тема 11. Види роботи в художніх музеях України: 1) науково-дослідна; 2) збирацька, облікова; 3) фондова; 4) експозиційна; 5) просвітницька робота музеїв.
Тема 12. Перспективи музейної справи в Україні.

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення з колекціонуванням творів мистецтва та розвитком музейництва, з сучасною правовою базою та діяльністю музеїв.

Завдання навчальної дисципліни: ознайомлення з керівними нормативними документами, що регулюють музейну справу в Україні, оволодіння термінологічною базою музеєзнавства, засвоєння історії музейної справи та ознайомлення з практикою сучасного музейництва.

3. Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
ЗАГАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ЗК 1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК 2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній	ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях. ПРН 3. Формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення державною та іноземною (- ними) мовами. ПРН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.

системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК 10. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. ЗК12. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ФАХОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища. ФК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей. ФК 6. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача. ФК 7. Здатність проводити аналіз та систематизацію зібраної інформації, діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва ФК 8. Здатність використовувати професійні знання у практичній мистецтвознавчій діяльності. ФК 9. Здатність усвідомлювати важливість виконання своєї частини роботи в команді; визначати пріоритети професійної діяльності. ФК 11. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.	ПРН 6. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід. ПРН 12. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів ПРН 14. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації

4. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Теорія та історія музейної справи

Тема 1. Передмузейна доба. Історія колекціонування. Перші зібрання у стародавніх цивілізаціях Сходу та Античності Культові предмети, трофеї та дорогоцінності при храмах і палацах. Александрійський Мусейон: бібліотеку, наукові колекції. Світський характер колекціонування Давнього Риму. У середньовічній Європі головними центрами накопичення культурних цінностей монастирі та собори, які збирали реліквії, рукописи й предмети церковного вжитку. В епоху Відродження сплеск приватного колекціонування серед аристократів, гуманістів і багатих купців. Наприкінці XVI та в XVII століттях популярності набули кабінети рідкостей з природничими експонатами, мистецькими витворами. Поступова систематизація приватних зібрань і відкриття доступу до них.

Тема 2. Музеї за часів Середньовіччя. Християнська церква як головний охоронець цінностей. Основні центри накопичення та збереження культурного надбання - монастирі, собори й абатства. Соборні скарбниці - дорогоцінні культові предмети, ікони, ювелірні вироби та релікварії. Монастирські бібліотеки та скрипторії. Переписування, ілюстрування (ілюмінація) античних і релігійних рукописів. Приватні колекції правителів і знаті. Скарбниця Карла Великого. Кунсткамери та збірки дивовиж. Наприкінці пізнього Середньовіччя з'явився інтерес до накоплення рідкісних природних об'єктів (мушель, кісток екзотичних тварин) і незвичних рукотворних предметів. Обмежений доступ. Символічне та практичне значення.

Тема 3. Музеї Нового часу. Секуляризація колекціонування. Відкриття перших публічних музеїв. Музей Ешмола в Оксфорді 1683 р. Вплив епохи Просвітництва. Систематизація та наукова класифікація предметів, а музеї почали розглядатися як освітні й наукові осередки. Націоналізація мистецтва та Великі музеї. Відкриття Лувру у 1793 році. Спеціалізація та профілізація. Епоха музейного будівництва у XIX столітті.

Тема 4. Музеї новітньої доби. Музейництво Західної Європи. Музеї України. Міжнародна стандартизація та координування. Створення у 1946 році Міжнародної ради музеїв (ICOM). Демократизація та орієнтація на відвідувача. Музеєфікація простору та «музеї просто неба». Авангардна архітектура. Центр Жоржа Помпіду в Парижі, Музей Ґуґґенгайма в Більбао. Музеї сучасного мистецтва.

Музеї України. Університетські музеї. Становлення наприкінці XIX ст. та радянізація (перша половина XX ст.). Пошук національної ідентичності (кінець XX ст.).

Приватні зібрання та сучасні арт-центри: Поява недержавних культурних просторів і галерей сучасного мистецтва (PinchukArtCentre у Києві).

Тема 5. Сучасний стан музейної справи в Україні та світі. Зміна глобальної місії (ICOM). Глибока цифровізація. Деколонізація та реституція - процеси повернення артефактів країнам походження та корекція атрибуції експонатів з урахуванням правдивого історичного контексту. Інклюзивність та доступність. 3D-оцифрування культурної спадщини.

Сучасний стан музейної справи в Україні. Захист та евакуація фондів. Міжнародна солідарність та виставкові проєкти як інструмент культурної дипломатії та підтримки України на світовій арені. Міжнародна підтримка та грантові програми.

Тема 6. Міжнародне законодавство стосовно музеїв. Захист культурної спадщини під час збройних конфліктів. Гаазька конвенція 1954 року.

Запобігання незаконному обігу та повернення цінностей: Конвенція ЮНЕСКО 1970 року. Конвенція ЮНІДРУА 1995 року.

Збереження всесвітньої спадщини та боротьба зі злочинністю: Конвенція ЮНЕСКО 1972 року, Конвенція Ради Європи 2017 року

Професійні та етичні стандарти (ICOM): Кодекс етики ICOM для музеїв. Статутне визначення музею (ICOM, 2022)

Тема 7. Міжнародні організації з охорони культури. Глобальні міжурядові організації: ООН, ЮНЕСКО. Провідні професійні неурядові організації: ICOM (ІКОМ), ICOMOS (ІКОМОС), IFLA (ІФЛА), ICA (МРА). Організації захисту під час криз та конфліктів: Блакитний щит, ALIPH (АЛІФ)

Змістовий модуль 2. Правові підстави та сучасна практика діяльності музеїв в Україні

Тема 8. Законодавство України про музейну справу. Закон України «Про музеї та музейну справу», «Про охорону культурної спадщини». Державна програма охорони нематеріальної культурної спадщини.

Тема 9. Музей як культурно-просвітницький та науковий заклад. Наукова функція музею. Фондова та облікова робота. Науково-дослідна діяльність. Реставрація та консервація. Видавнича діяльність. Культурно-просвітницька функція музею. Експозиційна діяльність. Освітні програми та лекторії. Соціальна комунікація та діалог. Інклюзія та доступність. Сучасний музейний простір. Інтерактивність і залучення.

Тема 10. Види музеїв в Україні. Особливості їхньої роботи в залежності від профілю та форми власності. Класифікація музеїв за профілем.

Історичні та краєзнавчі. Мистецькі. Меморіальні та літературні. Природничі
Технічні та галузеві. Музеї просто неба (скансени).
Особливості роботи за формою власності. Державні та комунальні музеї. Приватні музеї та галереї. Відомчі музеї.

Тема 11. Види роботи в художніх музеях України: 1) науково-дослідна; 2) збирацька, облікова; 3) фондова; 4) експозиційна; 5) просвітницька робота музеїв.

Тема 12. Перспективи музейної справи в Україні. Цифровізація та віртуалізація. 3D-оцифрування та електронні реєстри. Імерсивні технології VR/AR. Відкритий доступ до колекцій. Повоєнне відновлення та деколонізація. Відбудова та модернізація інфраструктури. Переосмислення експозицій. Інтеграція в міжнародний культурний простір. Культурна дипломатія. Залучення міжнародних грантів та інвестицій. Боротьба за реституцію.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	пр.	лаб.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Теорія та історія музейної справи						
Тема 1. Передмузейна доба. Історія колекціонування	5	2				3
Тема 2. Музеї за часів Середньовіччя	4	1				3
Тема 3. Музеї Нового часу	7	1	3			3
Тема 4. Музеї новітньої доби. Музейництво Західної Європи. Музеї України	8	2	3			3
Тема 5. Сучасний стан музейної справи в Україні та світі	9	3	3			3
Тема 6. Міжнародне законодавство стосовно музеїв	7	2	2			3
Тема 7. Міжнародні організації з охорони культури	5	1	1			3
Разом за змістовим модулем 1	**45**	**12**	**12**			**21**
Змістовий модуль 2. Правові підстави та сучасна практика діяльності музеїв в						

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	пр.	лаб.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Україні						
Тема 8. Законодавство України про музейну справу. Закон України «Про музеї та музейну справу», про охорону культурної спадщини тощо. Державна програма охорони нематеріальної культурної спадщини	10	2	3			5
Тема 9. Музей як культурно-просвітницький та науковий заклад	10	2	3			5
Тема 10. Види музеїв в Україні. Особливості їхньої роботи в залежності від профілю та форми власності	7	2				5
Тема 11. Види музейної роботи в художніх музеях: 1) науково-дослідна 2) збирацька 3) фондова 4) експозиційна 5) просвітницька робота музеїв. Особливості музейної роботи в музеях різних форм власності	13	5	3			5
Тема 12. Перспективи музейної справи в Україні	5	1				4
Разом за змістовим модулем 2	**45**	**12**	**9**			**24**
Всього годин	**90**	**24**	**21**			**45**

6. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Художні класичні музеї у світі	3
Тема 2. Класичні музеї України	3
Тема 3. Сучасні художні музеї у світі	3
Тема 4. Сучасні художні музеї в Україні	3
Тема 5. Архітектура музейних будівель	3
Тема 6. Музейні сайти. Порівняльна характеристика	3
Тема 7. Відомі музеєзнавці	3
Всього	**21**

7. Теми семінарських занять

8. Самостійна робота

Передбачена робота над створенням індивідуального/колективного мистецького музейного проєкту протягом семестру.

Всього 45 год.

9. Методи навчання

Лекція, розповідь, пояснення.

Бесіда, дискусія.

Відвідування музеїв, обмін досвідом.

Ілюстрування: використання світових і українських музейних сайтів.

Практичні роботи. Вправи (усні, письмові). Аналіз матеріалів сайтів музеїв і соцмереж. Творчі проекти індивідуальні і колективні.

10. Методи контролю

Самостійна робота, тестування, усне опитування, конспектування правових документів і джерел, виконання письмових завдань, залік.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

90–100 балів («відмінно» за національною шкалою, **A -** за шкалою ECTS) Здобувач/ка вищої освіти в повному обсязі опанував матеріал курсу, надав додаткові матеріали та приклади за темою, показав обізнаність з основними поняттями, законами; обґрунтованість власних міркувань; уміння застосовувати закономірності, правила для вирішення конкретних завдань; логічно і аргументовано викладати суть власних суджень і рішень. Вчасно виконані всі завдання

82–89 балів («добре» за національною шкалою, **B -** за шкалою ECTS) Здобувач/ка вищої освіти в повному обсязі опанував матеріал курсу, набув необхідних знань, умінь і навичок, але допускає неточності й незначні помилки у виконанні завдань. Вчасно виконані всі завдання

75–81 балів («добре» за національною шкалою, **C** - за шкалою ECTS) Здобувач/ка вищої освіти в повному обсязі опанував матеріал курсу, але має помилки у практичній реалізації або невчасно виконані завдання, пропуски занять.

64–74 бали («задовільно» за національною шкалою, **D -** за шкалою ECTS) Здобувач/ка вищої освіти не в повному обсязі опанував матеріал курсу, контрольні і практичні завдання виконані на недостатньому рівні із значними недоліками (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу тощо), наявні проблеми з відвідуваністю

60–63 балів («задовільно» за національною шкалою, **E** - за шкалою ECTS) Здобувач/ка вищої освіти в недостатньому обсязі опанував матеріал курсу, виконані завдання мають багато значних недоліків (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, невідповідність завданню, невчасна подача виконаної роботи, неохайність тощо), виконано лише частину практичних завдань, наявні проблеми відвідуваністю

35–59 балів («незадовільно» за національною шкалою, FX - за шкалою ECTS). Здобувач/ка вищої освіти в недостатньому обсязі опанував матеріал курсу, виконана робота має багато значних недоліків. Пропуск рубіжного контролю

1–34 балів («незадовільно» за національною шкалою, **F** - за шкалою ECTS) Здобувач/ка вищої освіти не виконав усі основні завдання, не пройшов модульний контроль.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

ЗАЛІК

Поточне тестування та самостійна робота									**Сума**
1 модуль									
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль №2					
Т1-2	Т3-4	Т5	Т6-7	Т8	Т9	Т10	Т11-12	С.р.	100
0-10	0-10	10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	20	

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	**A**	відмінно	зараховано
82-89	**B**	добре	
75-81	**C**		
64-74	**D**	задовільно	
60-63	**E**		
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	**F**	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів, 2005. 632 с.

Сушко В. Основи музеєзнавства: методичні рекомендації для студентів 1 курсу першого рівня вищої освіти за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 «Культура і мистецтво». ОПП «Мистецтвознавство». Харків: ХДАДМ, 2019.

14. Рекомендована література

Основна:

1. Закон України про музеї та музейну справу. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1995, № 25.
2. Актуальні проблеми теорії і практики музейної та пам'яткоохоронної діяльності: зб. наук. пр. Київ, 2013.
3. Бабарицька В.К. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник. Київ, 2007.

4. Бєлікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеєзнавства : навчальний посібник. Запоріжжя, 2015.
5. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / перекл. з нім.
В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів, 2005. 632 с.
6. Велика Л.П. Музейне експозиційне мистецтво: монографія. Харків, 2000.
7. Довжук І. В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник. Луганськ, 2008.
8. Маньковська Р.В. Музеєзнавство в Україні. Київ, 2000.
9. Степанова О. В музеях світу. Київ, 2004.

Допоміжна:

10. Велика Л. П. Художній образ музейних експозицій: традиції та сьогодення. *Другі Сумцовські читання.* Тези наукової конференції. 18 квітня 1996 року. Харків, 1996.
11. Каткова Т.Г. Діяльність ЮНЕСКО у сфері збереження культурної спадщини: правові аспекти. Харків, 2007.
12. Криза, Даніелле. Велика важлива книга про мистецтво (тепер і про жінок). Приклади нестримних художниць і мистецьких проєктів, які надихнуть вас на власну творчість. Київ, 2022.
13. Музейна експозиція: сучасний погляд і досвід побудови : матеріали науково-практичної конференції / уклад.: В.В. Врублевська, Г.О. Сорока. Київ, 2009.
14. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу: кол. моногр. / за заг. ред. В. Карпова. Київ, 2016.
15. Путівники, каталоги музейних зібрань України і світу.
Матеріали УКФ.
16. Idema Johan. How to visit an art museum. Amsterdam. 2014.

15. Інформаційні ресурси

Музеї Ватікану https://www.museivaticani.va
Галерея Уффіці (Флоренція) https://www.uffizi.it/en/the-uffizi
Лувр https://www.louvre.fr/en
Британський музей https://www.britishmuseum.org/
Музей Прадо https://www.museodelprado.es/
Tate Britain (Лондон) https://www.tate.org.uk/visit/tate-britain
MoMA NY (Нью-Йорк) https://www.moma.org
Національний художній музей України https://namu.ua
Музей мистецтв ім. В. і Б. Ханенків, Київ https://khanenko.museum/

Музей східного і західного мистецтва, Одеса
https://oweamuseum.odessa.ua/
Національний музей ім. А. Шептицького у Львові https://nml.com.ua/
Харківський художній музей https://artmuseum.kh.ua/
Національна бібліотека України ім. В, Вернадського
http://www.nbuv.gov.ua/node/123
Харківська державна наукова бібліотека. В.Г. Короленко
https://korolenko.kharkov.com/
The Bibliothèque Nationale de France https://www.bnf.fr/en/bibliotheque-nationale-de-france-catalogue-general